

George Popa

LUCIAN BLAGA – METAFORA MISTERULUI

*Omul nu-i decât măsura
unui drum de împlinit.*

Metafora reprezintă acel privilegiu cu ajutorul căruia omul poate suplimenta creația prin magia unor transmutări estetice, axiologice, ontologice care au loc în diversele arte, – cuvântul, poezia în primul rând. Lirica lui Lucian Blaga este o extraordinară risipă de aurării și pietre rare. Ca și cum nimic nu ar vrea să mai fie la fel, toate lucrurile îi vin în întâmpinare ca să primească o altă haină, o mai înaltă treaptă a prețuirii, o nouă identitate, și astfel, să ni se arate, regale, în altă înfățișare. Versul blagian este o gestualitate ritualică de mutație ontică a vieții, și astfel dăruiește altei cunoașteri, prin „metafora revelatoare“. Revelatoare a tainei. Marele Anonim, prin „cenzura transcendentă“, este avar cu misterul pentru a da șansa omului ca, folosind „diferențialele divine“, să devină co-creator. Poetul din Lancrăm face parte dintre poeții care vorbesc cu predominanță în metafore întru primenirea cuprinsului, mutând totul dintr-o taină în altă taină. „Decât orșice lumină mult mai rodnică e taina. Dacă vrei, visul să-ți vină, peste nud întinde haina.“ Pasiunea pentru metafora poetico-metafizică înrudește lirica blagiană cu cea a lui Rainer Maria Rilke, dintre moderni, și, pe un alt plan, cu metafora mistică a lui Meister Eckhart, din Evul Mediu.

Că metafora blagiană este cea a misterului, poetul ne-o spune încă din primul vers din volumul inaugural – **Poemele luminii**. „Eu nu strivesc corola de minuni a lumii“. Fiindcă „a crescut hrănit de taina lumii“, Blaga își formulează misiunea de a spori el însuși zările tainei, să îmbogățească „fiorii sfântului mister“, aura necunoscutului ce adastă mereu în pragul verbului iluminat al celor iluminați.

Astfel, lumina năvălindu-i în piept la vederea iubitei este ultima rază din lumina primei zile a Creației. Sub zodia lui Nietzsche, poetul afirmă că jocul, dansul însemnează a elibera, a pune aripi dumnezeului din închisoarea trupului. Bătăile inimii iubitei, lut fiind, au răspuns lor în adâncul pământului, la fel de viu ca și inima. Părul fiiței dragi este vălul care preschimbă în mister cuprinsul lumii. În brațele poetului, iubita este un strop de rouă îmbrățișat de raze de lumină, iar în abisul ființei ei se află Dumnezeu – niciodată văzut mai mare.

Un grai neuzit sunt razele lunii lovind geamurile. În glasul străin din pieptul poetului răzbat soarele viu al patimilor netrăite a unor de demult morți tineri. Ca și Nietzsche, Blaga se plânge că are prea multă lumină, și vrea să vină noaptea, când va putea să vadă stelele ascunse lăuntric și pe care nu le-a văzut niciodată. Foarte ingenios – și satisfăcând necesitatea metaforei de a fi verosimilă, este jocul metaforic interactiv dintre răs, cânt și tăcere, angajând fiecare altfel triada – înțelepciunea, iubirea și jocul, în poemul **Trei fețe**. Într-o suită de metafore absolute, de axiologii supreme, este transmutată inima: vasul în care Prometeu a furat jarul din vatra zeilor, lotusul unde a căzut o lacrimă a celui dintâi sfânt și vizionar, sfântul Graal, în care a picurat sângele lui Iisus pe cruce, lutul din care Dumnezeu va plămădi pe noul Adam, când va voi să facă o altă lume. Dintr-un sâmbure negru din mărul edenic al pierzaniei, aruncat de Eva în vânt, a fost cioplită crucea lui Iisus.

Totul este faptă a miracolului, a poveștii, a legendei. De la

arcuirea sprâncenelor iubitei au învățat stelele și luna drumul lor pe bolta cerească. Pentru a picta icoane, țărâna zugrav era prieten cu toate minunile. Minunea învierii apare în fiecare dimineață. „Ziua vine ca o dreptate făcută pământului. Flori peste fire de mări îmi luminează din larg – aureole pierdute pe câmp de sfinții trecutului.“ Țărâna este plină de zumzetul tainelor. „Câteodată prin fluer de os strămoșesc mă trimit în chip de cântec spre moarte“. Orice alt drum decât cel real poartă în poveste. „În somn sângele meu/ ca un val se trage se trage din mine/ înapoi în părinți.“ Sfântului Gheorghe duh vechi îi cântă... și preface în legendă tot ce înfăptuiește. Vorbind despre **Pasărea sfântă**, sculptată de Brâncuși, Blaga scrie:

„...Ascultând revelații fără cuvinte,
din văzduhul boltitelor tale amiezii,
ghicești în adâncuri toate misterele.
Înalță-te fără sfârșit,
dar să nu ne descoperi ceea ce vezi“.

„În porturi deschise spre taina marilor ape“, poetul a cântat alături de pescari... „visând corăbii încărcate cu miracol străin... Lângă fântâni fără fund mi-am deschis ochiul cunoașterii“. Dar miracolul dezvălurii misterului nu a avut loc. Încercarea poetului de a ridica vălul de pe chipul tainei este doar o boală învinsă care se face carte.

„Cititorule, stinge-ți lumânarea și întrebă-te:
Taina trăită unde s-a dus ?
Ți-a mai rămas prin urechi vreun cuvânt ?
De la basmul sângelui spus
întoarce-ți sufletul către perete
și lacrima către apus“.

Astfel, „Râni ducem – izvoare/ deschise sub haină./ Sporim nesfârșirea/ c-un cântec, c-o taină“. Poezia **Vrajă și blestem** este semnificativă prin suita de metafore care induc în noapte spaimoase întâmplări nifirești:

„Pe creasta nopții moara seacă
macină lumina-n gol.
Lopeți se-nalță și s-ableacă.

... Fântânile pe uliți rele
găleți coboară și ridică
‘n cerul jefuit de stele.

Duhul răului tot vine
‘n sat nelocuit, să pască
iarba morților de bine.

În satul vechi de lângă lună
uși se-nchid, uși se deschid.
Umbra mea cade pe zid.“

Lucrurile sunt rune, semne cu cheie pierdută. **Viețuirea tainei este o boală**. Precum am văzut și cartea este o altă sacră boală. Gândul poetului se cutremură între două spaime – cea din mormântul prenatal și cea din lumină:

„Mamă – nimicul – marele! Spaima de marele
îmi cutremură noapte de noapte grădina.
Mamă, tu ai fost odat’ mormântul meu.

De ce îmi este așa de teamă – mamă –
să părăsesc lumina?“ (*Din adânc*)

În partea a doua a creației bliagene, aura metaforică a misterului devine luminoasă, alungând întunericul apofatic din prima perioadă: ciocârliia se preschimbă în Hristosul păsăresc, satul redevine tărâm al miracolelor. „Legi răsturnând și vădite tipare,/ minunea țâșnește cu macu-n secară./ Cocoși dunăreni îți vestesc de pe garduri/ dumineca lungă și fără de seară.“ Referindu-se la prințesa burgundă, Uta, trei metafore de mare frumusețe ne revelează misterul eternului feminin: „Zâmbetul ei otrăvea toate văile Rinului... Grea suferință era frumusețea ei pentru o țară întreagă... Scris i-a fost scris, țintă să fie, de vis.“

„A iubi, aceasta vine tare de departe-n mine. A iubi – aceasta vine tare de departe-n tine“. Prezent și în *Poemele luminii*, acum misterul dragostei este îndelung și ardent serbat metaforic: iubești – când inima, ulcior de-aramă, se umple pe rând de la sine de flori și de foc, când prin bezne ferite de sori, culegi surâsul duios al comorilor trupului iubit, când simțirile se trezesc la adevărul că-n lume nu există decât inima, care nu coboară spre moarte, ci ne poartă sus, în poveste.

Căci pe treapta unde se află basmele, taina face ca lutul să se implinească sub forma „secțiunii de aur“, proporțiile dumnezeiești ale statuii feminine. Iubirea se petrece în legendă sărbătorită atât de tărâmul pământean cât și de cel ceresc:

„În seara aceea, cu grave tumulturi în urmă,
ceva se schimbasesc nespuse,
aici-n pământeană epocă, de neguri și humă,
și-n megieșe lunare ținuturi de sus.
Dobândise tărâmul carate
de nici un cântar încercate.

De argint se făcură, o treptele, frunțile –
martore pure izvoadelor din univers.
...În ceasul acela înalt, de-alchimie cerească,
silirăm luna – și alte câteva astre
în jurul inimilor noastre să se învârtească.“
(*Legenda noastră*).

Fenomenologia misterului creației este subtil metaforizat în Răsărit magic. Poetul, cu floarea sa de foc în mâini, așteaptă din veșnicia cealaltă, poate, dicteul, momentul liturgic când astrul ceresc, cu lumina sa eterică, preschimbă pe pagini lucrurile, muntele însuși – materia – în sunetul pur al cântului.

În poezia *Ardere*, Blaga nu se mai întreabă care este cuvântul-cheie pentru misterul din afară, ci dacă ființa, omul, va afla vreodată sunetul magic – de argint, de foc – și ritualul pentru exprimarea într-o eternitate a arderii noastre existențiale. Cum putem cânta acest pumn de lumină și lut care este rodia, despre care Paul Valéry scria că este sora arhitecturii secrete a sufletului său? Unde să fie verbul neînțeles aici, dar priceput de zei și care să ne ridice în netimp? Ce cuvânt ar ști să explice moartea, pasul și gândul?

Poate că, așa cum ni se arată în poemul *Epitaf*, după ce îți tragi țărâna pe ochi ca o grea pleoapă, miile de lumini de sub glij, care sunt mumele, sfintele, de-a lungul veșniciei ne vor primi cuvintele și cu ele ne vor adăpa la cealaltă față a tainei. Căci totul în lume este alchimie tainică, având puteri magice să preschimbe materia în basm *arborescent*, cu infinite ramuri. Această misterioasă alchimie preface ciocârliile, mistuite de propriul lor cânt, slăvind înălțimile, în humă sacră.

Transmutări strălucitoare sfârșind într-o metaforă absolută desfășoară sacerdoticele poetul, revelând cealaltă față a tainei unei umile flori: „Păpădie, ecumenică floare,/ după a ta aurie ardoare/ – pe nescrisele file –/ anul își hotărăște fericele zile.

// De un pân te-nvrednicești – tu, neluată în seamă, floare de rând./ Sămânță să faci pe pământ/ e tot ce dorești. Alt gând nu porți./ Dar înflorești și asfințești/ alcătuiind o aureolă de sfânt.“
(*Odă simplicissimei flori*),

Pentru Blaga, metafora este inefabila uitare de sine cu efect magic de mai pură metamorfoză: „Dac-aș uita cine sunt, trădându-mă pentru altă lumină,/ – în trupul meu osul s-ar face de aur“.

Iată multiplele fețe metaforice ale sufletului: „Suflete, prund de păcate/ ești nimic și ești de toate./ Roata stelelor e-n tine/ și o lume de jivine./ Ești nimic și ești de toate:/ aer, păsări călătoare/ fum și vatră, vremi trecute/ și pământuri viitoare./ Drumul tău nu e-n afară,/ căile-s în tine însuși./ Iară cerul tău se naște/ ca o lacrimă din plânsu-ți.“ (*Suflete, prund de păcate*). Stele și pământ, făpturi, vatra, drumurile toate se află sub cerul lăuntric al unui „nimic“, care este totul.

Nu este pur joc stilistic inversarea atributelor în procesualitatea metaforei: „Legenda spune că pe-aice/ Euridice, fata tracă/, din iaduri și-a mutat în sălcii/ a jale – părul lung și verde.// Și prind în palme ce mă pierde/ mătasea rea și jalea verde.“ (*Sălcii plângătoare*). Fenomenologia transmutației este aici subtilă și complexă. După o legendă, din infern, unde Orfeu o pierduse a doua oară pe soția sa, Euridice, prin graba de a se uita în urmă în timpul întoarcerii din Hades, – nimfa renaște pe pământul natal al Traciei sub chipul unei sălcii plângătoare. Or legenda lui Orfeu și Euridice este o metaforă mitică a cântului. Orfeu o pierde pe Euridice pentru că *nimfa era făptură de cânt*, iar cântul nu poate fi cuprins. Astfel, pierderea de sine de care ne vorbește poetul este cea pe care i-o induce cântul, metaforizat de părul Euridice, devenit mătasea grea și jalea verde a ramurilor sălciei. Pentru că, „Unde un cântec este, e și pierdere,/ zeiască, dulce pierdere de sine“. Iar pierderea, răpirea de sine a celui care ascultă are loc într-o jerbă de mutații ale armoniei: templu, menhir sau crin – sacralizare, durabilitate, puritate. Cântul este mutagenul ontic: „*Huma s-a făcut din zi ca din arse ciocârlii,/ ce s-au mistuit, cântând, înălțimile-ngânând*.“ (*Ceas de vară*).

Poeții își sunt asemenea prin ceea ce nu spun. Doar glasul privighetorilor îi pot tâlmăci. Dar tot în cântec, tot fără cuvinte. Spunând altceva decât ceea ce este, metafora nu e un altfel de „necuvânt“? Astfel, roua nu-i decât plânsul lucrurilor, mărturie a unei neștiute suferinți, – în ele bate o inimă care are patimi și are gânduri. „Fără ochi se uită-n lume – purtătoarele de tâlcuri,/ născătoarele de lacrimi“. (*De rerum natura*).

O stea cade în gâdina poetului – metaforă a înaltei gândiri. Măinile, paginile sufletului sunt arse de ea. Metafora devine un refugiu în basm, în mitic, astfel că ea întemeiază un mai pur destin, magic preschimbând: „Căutam pământul unde/ mitic să ne-alcătuim,/ ochi ca oameni să deschidem,/ dar ca pomii să-nflorim.“ (*Focuri de primăvară*).

În puține creații precum cea a lui Lucian Blaga trăim atât de obsesiv, de intens, de dramatic sentimentul misterului. Un panmetaforism: *totul e altul*. Taina se face mai adâncă. O taină în abisul tainei celei mari. Dar este vorba de o compensație: ascunsul lucrurilor devine un alt ascuns, al omului, al poetului.

Unde se întâlnesc, unde se recunosc cele două taine? Există însă vreo întâlnire? Ne depărtăm de lumea lui Dumnezeu? Sau ne apropiem de lumea sa cu o altă lume, travestită, transfigurată de uimirea noastră, de durerea noastră, a ascunsului, de orgoliul nostru de a fi co-demiurgi? Ne primește însă noua creație? O adaugă lumii dintâi? Ori, nu ne rămâne decât jocul – inocent, joc și atât, o bucurie și atât. Dar, cu cât metafora se apropie de absolutul transmutației, și totodată, și noi de absolutul beatitudinii, – Dumnezeu, Marele Mister, Marele Anonim nu participă la încântarea noastră?